

RADVÁNSZKY BERTALAN

DÉDNAGYAPÁM PÁLYAVÁLASZTÁSA A TÖRTÉNELMI ESEMÉNYEK KÖZEPETTE

Bevezetés

Radvánszky Bertalan vagyok 14 éves, a Pécsi Református Kollégium 8.b osztályos tanulója. Három testvérem van, a húgom Radvánszky Júlia 11 éves, az idősebb öcsém Radvánszky Sámuel 6 éves, a fiatalabb Radvánszky Simon 3 éves. Édesapám Kárpátaljáról jött a Pécsi Egyetemre tanulni 1999-ben. Itt ismerkedtek meg édesanyámmal, Németh Júliával és házasodtak össze 2008-ban. 2022 nyara óta a nagyszüleim is velünk laknak, az ukrán-orosz konfliktus miatt.

Az ősszel a nappalinkban pakoltam amikor a könyvespolc egy szegletében egy gyűrtött sarkú, öreg sötétzöld füzetre akadtam. Lefújtam róla a port, aztán kinyitottam. Nagy meglepetésemre a családfám apai ágáról származó dédnagyapám visszaemlékező naplóját tartottam a kezemben. Megkérdeztem a szüleimet, hogy ők tudták-e, hogy a napló itt van nálunk és azt felelték, hogy igen. Ezután minden este olvastunk belőle egy kicsit, hogy közelebb kerüljön hozzánk a dédnagyapánk élete. A dédnagyapám ebbe a naplóba leírta a pályaválasztását is. Ez az időszak közel áll hozzám, mert korban hozzám hasonló volt, azonos kérdésekkel.

Dédnagyapámat szintén Radvánszky Bertalannak hívták (1. kép), Mezőváriban (1. ábra) született 1924. március 4-én.

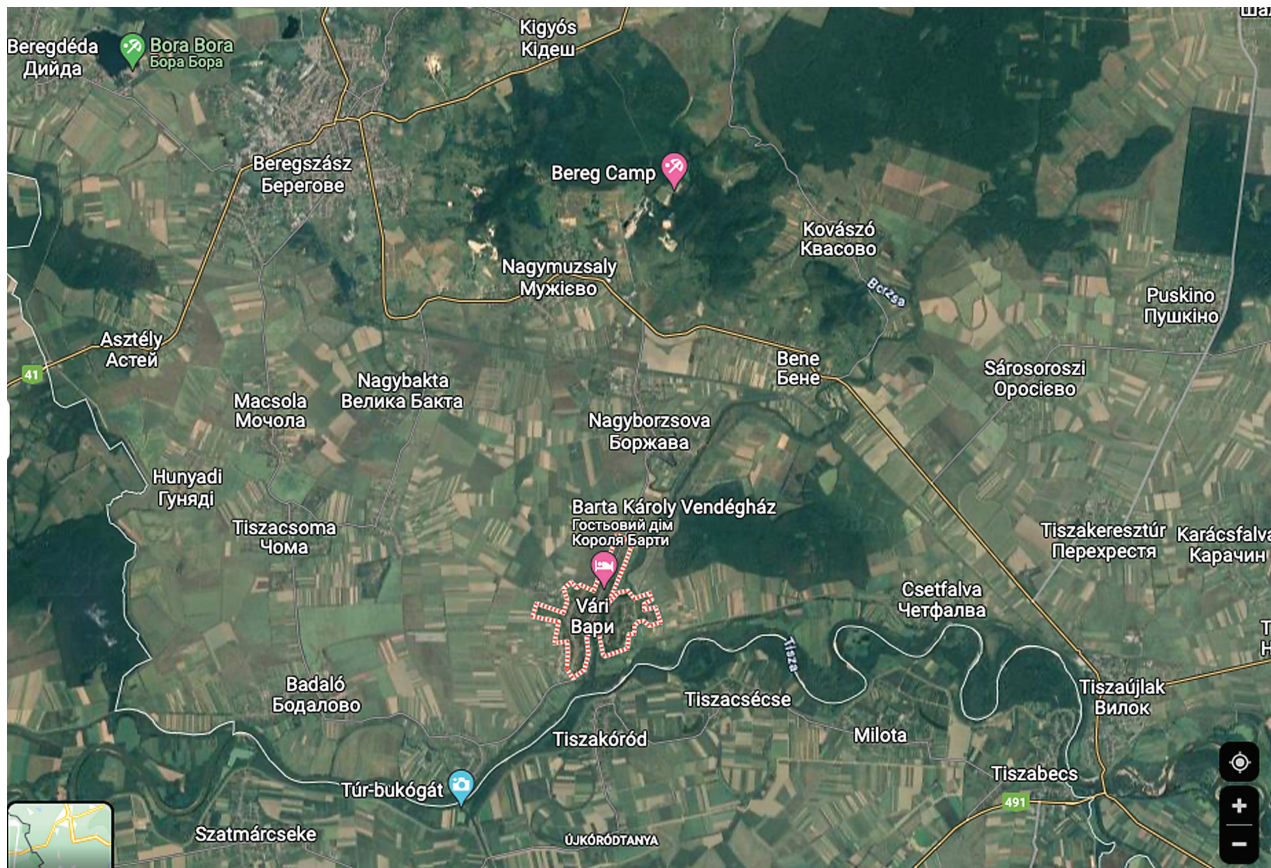

1. kép: Radvánszky Bertalan
Mezővári 1924. március 04. – Mezővári 1985. január 12.

Mezővári a XII. századig az egykori Bereg vármegye központja volt, Északkelet-Magyarországon, a Felső-Tisza déli részén. Jelenleg az ukrán állam területéhez tartozik, a megítélésem szerinti szégyenletes történelmi események következtében.

Dédnagyapámék négyen voltak testvérek (József (1922), Bertalan (1924), András (1927) és Juliska (1931)). Dédapám viszonya édesapjával, Radvánszky Józseffel nem volt felhőt-

len, a visszaemlékezésben leírtak alapján, amely a nagyon különböző természetükből fakadt. E nehéz kapcsolat befolyásolta dédapám pályaválasztását is.

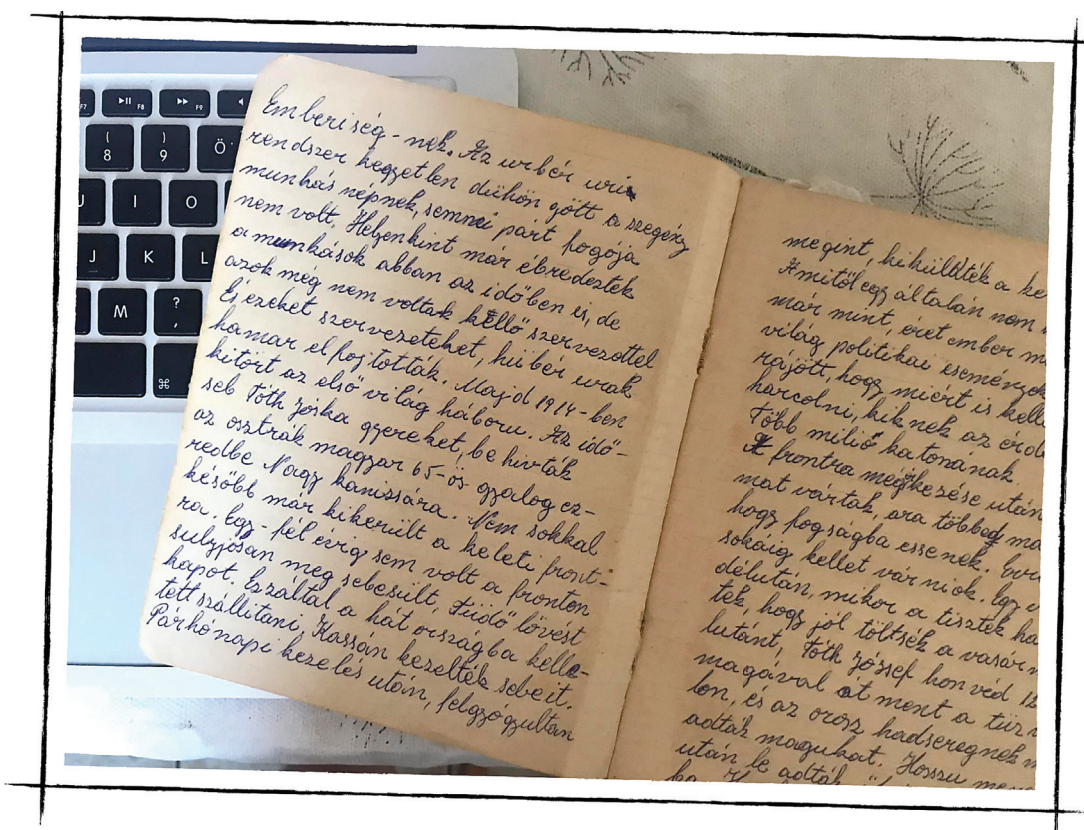
1. ábra: Mezővári földrajzi elhelyezkedése

(<https://www.google.hu/maps/place/Vári,+Kárpátalja,+Ukrajna,+90255/@48.1546161,22.6370347,18821m/data=!3m1!1e3!4m6!3m5!1s0x473843e06fd8f7eb:0x1f15b2e8a6238986!8m2!3d48.1232412!4d22.7098053!16s%2Fm%2F0ll4yfz?entry=ttu>)

Kutatási háttér

Dédapám fiatalsága idején csatolták vissza Kárpátalját Magyarországhoz. A történelmi események vetületei megjelennek ősöm fiatalkori életrészeiben, amelyek különösen érdekessé teszik az 1934-től 1941-ig tartó tanulmányi éveit (*Radvánszky B. kézirat*). Ebben a közel egy évtizedben szerezte meg dédnagyapám a hentes mesteri címet Beregszászban és Munkácson, amelyről részletesen – eseményekkel és személyekkel – írásban beszámol saját kezűleg írt visszaemlékezésében (2. ábra).

A kutatási háttér az általa leírt események és személyek valóságtartalmának felkutatását jelenti (*Dupka Gy. 2018*), ugyanis dédnagyapám kéziratával kapcsolatban is forráskritikával kell élni. A forráskritika céljából plusz történelmi irodalmat és nagyapámtól, id. Radvánszky Bertalantól szóbeli közlési forrást vettem igénybe. A dolgozatomhoz felhasznált illusztrációs anyag felkutatása is a kutatási háttérrel bővítette.

2. ábra: Radvánszky Bertalan kézirata

Dédnagyapám inas éve

Leírása alapján, amikor kikerült az iskolából átjött hozzájuk a szomszéd (Poják Bertalan) és megkérdezte őt, hogy nem akar-e elmenni pelyvakaparónak a Gerzsényi Sándor bácsi által vásárolt cséplőgéphez. Elvállalta ezt a munkát. A szezon utáni fizetsége 4,5 mázsa búza, 50 kg zab és 50 kg árpa volt. Amikor befejeződött a szezon akkor szeptember 2-án elment Beregszászba a szülei akarata ellenére és jelentkezett hentesinasnak. Amikor bement Beregszászba és megállt a hentesüzlet előtt egy ember jött ki és megkérdezte, hogy ki ő és hogy hentes szeretne-e lenni. Amikor igen mondott azt mondta az ember, akiről még nem tudta, hogy a leendő főnöke lesz, hogy holnap jöjjön vissza a szüleivel. Otthon nem nagy örömmel fogadták a hírt, de végül beleegyeztek a szülei. Másnap el is mentek Pintye Istvánhoz¹, aki a dédnagyapám főnöke lett (3. ábra).

A dédnagyapámnak 3 hetet adtak próbaidőre. Amikor a próbaidő letelt a főnök azt mondta a dédnagyapámnak, hogy menjen haza és másnap jöjjön vissza az apjával és megcsinálják a 3 éves szerződést. Amikor hazament úgyszintén nem örültek, mert így nem volt senki, aki otthon tudott volna segíteni, – mivel a bátyja elment szabóinasnak –, de végül megint belementek.

¹ Pintye István (1899) hentes és mészáros m. 1917-től az 32. kgye. kötelékében az olasz hadszíntéren küzdött, Isonzó alatt, Piave frontszakaszon megsebesült. Kitüntetései: bronz v.é., K.cs.k. (BVI,52.) <https://kehilalinks.jewishgen.org/Berehove/documents/1939CarpRuth-Berehovo-0030.pdf>

3. ábra: Beregszászi látkép, gyógyszertár, Fábíán Béla, Fábíán Árpád és Pintye István üzlete
(Forrás: https://www.darabanth.com/hu/gyorsarveres/396/kategoriak~Kepeslapok/Karpatalja~1500007/Beregszasz-Beregovo-Berehove-latkep-gyogyszertar-Fabian-Bela-Fabian-Arpad-es-Pint~II2410138/?utm_source=affiliate&utm_medium=mutargy&utm_campaign=allando)

Másnap összeköltözték és bementek Beregszászba megkötni a szerződést. A dédnagyapámnak már elejétől fogva tetszett a szakma, szívesen csinálta. A főnökének a családja látta, hogy nagyon hűségesen dolgozik, ezért nagyon megszerették. A körülmények sokkal jobbak voltak ott, mint náluk otthon, ott nem kiabáltak vele és a koszt is jobb volt, mint otthon. Náluk a szalonna és a kolbász fenn volt a padláson, de a padlásra nem lehetett felmenni. Itt pedig azt kapott enni, amit szeretett volna. A dédnagyapám feladata volt, hogy a városon belül elszállítsa a húst. Ezt a lehető leggyorsabban szeretne csinálni, hogy semmilyen kétség ne merüljön fel ellene. Ő szeretne vinni a portékát, kivéve amikor Mezővárriból való embereket látott, ilyenkor szégyellte magát. Így el is telt egy fél év és megtanult önállóan dolgozni. Ezután minden héten kapott 2–3 pengő zsebpénzt, amiből vett cukorkákat vagy elment moziba. Miután letelt a 3 év elment vizsgázni Kődöböcz Károlyhoz². A vizsgán le kellett vágnia egy sertést és egy marhát, majd ezekből kellett hentesárut csinálni. A vizsgája sikerült, erről kapott egy bizonyítványt.

2 Kődöböcz Károly (1892) hentes és mészáros 1914-18 között a 65. kgye kötelékében az orosz, román, olasz fronton teljesített katonai szolgálatot. 1918. novemberben olasz hadifogoly, 1919. novemberben szabadul, mint szakaszvezető szerel le. Kitüntetései: bronz v.é., K.cs.k (BVI,47.) <https://kehilalinks.jewishgen.org/Berehove/documents/1939CarpRuth-Berehovo-0030.pdf>

Dédnagyapám munkácsi évei

A vizsga után a főnöke marasztalta, hogy a tanulódő után maradjon ott az azt követő 3 évnyi segédidőre. Azonban ő Munkácsra ment Szatmári Viktor nagy gazdag henteshez. Amikor megkérdezte, hogy nem vennék-e fel, akkor ő rögtön igent mondott és még aznap beállt dolgozni. Itt jóval több volt a munka, mint Beregszászban, 25–30 sertést és marhát vágtak le hetente, mert innen szállították a húst 3 nagy katonai laktanyába is -a harckocsizó laktanyába, a tüzérlaktanyába és a tiszti konyhára.

A főnöke csak vásárba járt, beszerezni a jószágokat, nekik pedig naponta 250 kg kolbászt kellett készíteni. Ugyan mással vágatott a főnöke, de még így is alig győzték a hússokat széthordani és a hentesáru készíteni. Ők csak ketten voltak segédek, ezért nagyon belefáradtak a munkába, sokszor még éjjel is dolgoztak. Ennek azonban meg volt az eredménye: havonta 120–130 pengőt kapott, ami akkor egy nagyon nagy fizetés volt. Ezen a 120–130 pengőn akkoriban lehetett venni egy szép tehenet vagy 6 mázsa búzát. A fizetéssel meg voltak elégedve csak a sok munkával nem.

Egyik nap a főnöke megkérte, hogy vigyen el egy csomagot Hartmann Gézának, ami később rendszeressé vált. A csomagot heti egyszer este 8-ra kellett vinni a megjelölt helyre cserébe kapott egy pengő borraivalót. A futárkodást a dédnagyapám egy fél évig csináltam, míg az egyik nap megcsúszott a lépcsőházban és elesett. Az esés akkora volt, hogy eltört a doboz és kiderült, hogy kávébabot csempészett. A nagy hangra kijött az egész lépcsőház beleértve a célszemélyt is. Miután ketten egyesével összeszedték a babokat Hartmann Géza behívta magához és szigorúan megkérte, hogy ne mondja el senkinek és aznap 10 pengőt kapott borraivalónak. Ő annyira meg volt ijedve, hogy még a főnökének sem mondta el az esetet. Miután Hartmann Géza beszélt a főnökével, hogy mi történt a főnöke nagyon odafigyelt rá, mindent megadott neki, csak el ne mondja a csempészetet.

A dédnagyapámnak addig sem volt gondja semmivel, csak a sok munkával, mivel még az üzletben is helyt kellett állnia. Aztán minden visszaállt a régi kerékvágásba és a csomagszállítás is ment tovább. Minden vasárnap jött hozzájuk a géhá (Gazdasági Hivatal) főnöke, aki hozott magával 2–3 magas rangban lévő katonát.

Ezek a katonák felfigyeltek rá, hogy milyen tagbaszakadt. Ezután mindig, amikor jöttek elkezdték őt fonni, hogy menjen hozzájuk katonának, mert úgysem lesz dolga. Csak létszámszerűen lesz náluk és ezalatt letelik a katona ideje is. A dédnagyapám érezte, hogy ez valamilyen átverés, ezért mindig nemet mondott. A tisztek végül rábeszéltek a főnökét is, aki úgyszintén győzködte, hogy álljon be katonának. Erre a biztatásra ő végül beállt.

A katonaságra be kellett vinni a papírjait, hogy ellenőrizzék nem zsidó származású-e, mert már akkor erős volt az antiszemitizmus. Emiatt haza kellett mennie a papírjaiért. Amikor hazaért az apja nem volt otthon, így megkérdezte az édesanyját, hogy hová kell mennie a hivatalos papírokért – aki nagyon megijedt –, mert azért Tiszaújlakra kellett menni. Amikor megnézte a papírokat akkor derült ki, hogy apja katolikus, amit addig nem is tudott. Aztán visszavitte a papírokat a katonaságra és mindent rendben találtak. Ezek az események már 1941 őszén történtek.

Ezután egy meglepő esemény történt, mégpedig az, hogy a tüzér ezredet kivitték a frontra. A dédnagyapám papírjai is bent voltak már a táborban, ezért megrémült, hogy őt is elviszik. Végül nem így történt, mert még nem volt kiképzése. Ezután a zászlóaljknak kellett biciklivel vinni a temérdek húst. A húszállítás és a munka is ment tovább. A munkások már ki voltak „dögölve” – ahogy ő írta – a sok munkától. Az egyik nap a dédnagyapám megszedült és ráesett a perzselőtűzre. Abban a pillanatban nagyon meglegelte az egészszet, úgyhogy hazament.

Két nap után érte ment két csendőr, hogy visszavigyék őt, mivel tudott a csempészetről. Visszament, de csak azzal a feltétellel, hogy felvesznek melléjük még egy munkást. A főnöke ebbe belement, csak jöjjön vissza. Ami után visszament dolgozni a fizetését megemelték 150 pengőre.

Az esemény után két hónappal behívták Munkácson a katonai parancsnokságra, és elmondták neki, hogy áthelyezték a határvasz zászlóaljhoz Nagybereznára a távbeszélő századhoz. Ő nem akart menni, még a főnöke is próbálta megakadályozni a besorolását, de nem volt mit tennie be kellett vonulnia a hadseregbe.

A háború ekkor már javában folyt és ott kellett hagyania választott szeretett szakmáját, Észak-Erdélyben töltött katonai szolgálata és a „malenkij robot”-on végzett kényszermunka miatt. 1945-ben visszatért Kárpátaljára, Váriba, ahol haláláig hentes- és mászárósként dolgozott, a Vári Kereskedelmi Szövetkezetben. 1980-ban saját mészárszéket épített. Munkáját segédmunkások segítették, de a fontos dolgokat (pl. állatok felvásárlása, szakértelmet igénylő húskészítmények elkészítése stb.) fiával, nagyapámmal, Radvánszky Bertalannal, végezte (2. kép). Nagyapám, matematikai tanárként végzett az Ungvári Állami Egyetemen. A tanítás mellett szívesen kamatoztatta dédnagyapámtól tanult mészárszéki tapasztalatait. Dédnagyapám 1986-ban történt halálát követően nagyapám vette át a vágóhíd irányítását. Sajnos a családi és a jelenlegi regionális történelmi események miatt a vágószerék üzemeltetése most szünetel.

2. kép: Radvánszky Bertalan (dédnagyapám) és fia, nagyapám Radvánszky Bertalan

Összefoglalás

Számomra a dédnagyapám pályaválasztása azt mutatja meg, hogy a nehéz történelmi időkben is el lehet érni nagy dolgokat, de ehhez türelmesnek és kitartónak kell lenni, valamint folyamatos diszkréciót kell tanúsítani akármilyen helyzet alakul ki.

További célom, hogy dédnagyapám által leírt, Észak-Erdélyi (Úz-völgyét is megjárva) katonai élményeit, valamint a malenkij robot ideje alatt megélt tapasztalatait feldolgozzam.

Megvizsgálva és bemutatva a magyar történelmünk számára fontos hadi és munkatábori eseményeket egy egyszerű, de számomra fontos példakép szemszögéből, a dédnagyapáméból Radvánszky Bertalanéból.

Felhasznált irodalom

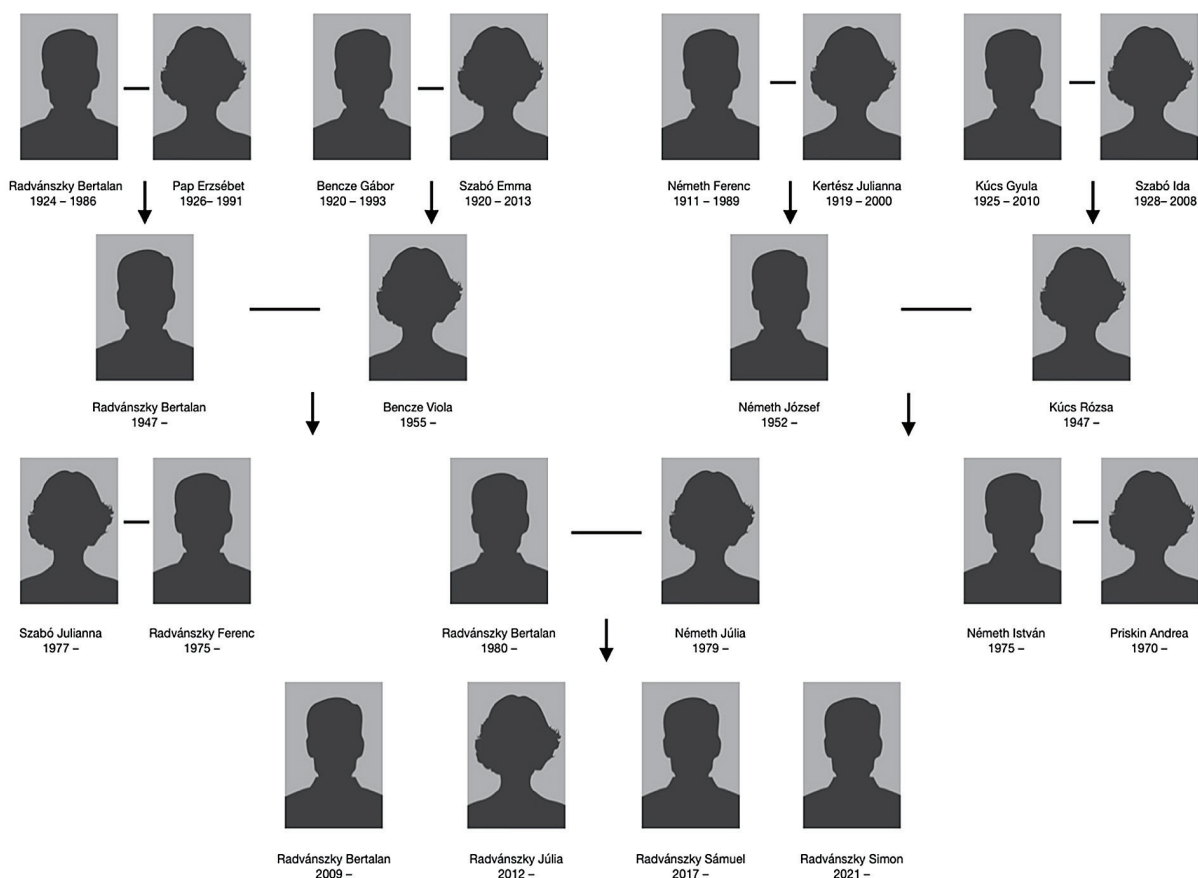
Radvánszky B. Visszaemlékezése. Kézirat

Dupka Gy. 2018: A nagy háború emlékezete Kárpátalján 1914 – 2018. Kárpátaljai Magyar Könyvek. Intermix Kiadó, 379 p.

A Magyar Királyi Honvédség hadrendje 1941. április elején: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/2vhSzakkonyv-magyarok-a-ii-vilaghaboruban-2/a-delvideki-hadmuvelet-1941-aprilis-874/a-magyar-kiralyi-honvedseg-hadrendje-1941-aprilis-elejen-991/> letöltés dátuma: 2023.11.03.

Beregszász: <https://kehilalinks.jewishgen.org/Berehove/documents/1939CarpRuth-Berehovo-0030.pdf> letöltés dátuma: 2024.01.20.

Melléklet

Radvánszky Bertalan családja